

10. We must dispel a number of myths about the influence of such factors that for more than a century have been positioned as the leading factors of crime: poverty of the population, inequitable distribution of income among segments of the population, moral decline, mental health of delinquents, marital status and others. Careful verification of the influence of these factors makes it impossible to assert that they are not that factorial influence, but even a correlating influence on crime. Something has already been done for such a check, but it is necessary to do this kind of work with all the remaining crime factors, first, to reveal the proportion of their influence, at least within the limits of probability. In addition, the question of determining the proportion of the influence of law and legal institutions on the criminal behavior of people in society is most important for criminology, but to do this not on speculative hypothesis, but using precision methodological tools: mathematical analysis, computer modeling, and biological studies of human behavior patterns.

Бараш Євген Юхимович,

начальник Інституту кримінально-виконавчої служби, доктор юридичних наук, професор
Макаренко Наталія Костянтинівна,
здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ «ПРОФЕСІЙНОЇ» ЗЛОЧИННОСТІ (НА ПІДСТАВІ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ)

Анотація. У доповіді розглядаються питання, пов'язані із професійною злочинністю, на підставі проведеного соціологічного дослідження (анкетування) осіб, які вчинили злочини, що мають ознаки злочинного професіоналізму. Узагальнено інформацію стосовно кримінологічних ознак професійної злочинності.

Ключові слова: професійна злочинність, злочинний професіоналізм, злочинний промисел, кримінальна кваліфікація, кримінальна субкультура.

Summary. The report deals with issues related to professional crimes, based on a sociological survey (questionnaire) of persons who committed crimes with signs of criminal professionalism. Generalized information on criminological characteristics of professional crime.

Keywords: professional criminality, criminal professionalism, criminal criminality, criminal qualification, criminal subculture.

Складні економічні, політичні процеси, які відбуваються сьогодні у суспільстві, породжують нові види організованих угруповань професійних злочинців, нові види злочинного промислу. Питання

вивчення кримінологічних ознак професійної злочинності є вельми актуальним питанням як для науковців-кримінологів, так і для представників правоохоронних органів і пенітенціарної системи. Професійна злочинність – один із найбільш небезпечних видів злочинності, яка тісно пов'язана із рецидивною злочинністю і може проявлятися у різних формах.

Останніми роками, на нашу думку, недостатньо уваги приділяється вивченню професійної злочинності, відсутні статистичні дані, ґрунтовні наукові дослідження, що в свою чергу викликає труднощі при встановленні її ознак і рис. Якісні характеристики цього виду злочинності допомагають встановити відмінності від інших видів злочинності, розробити ефективні заходи щодо її запобігання. З'ясування таких ознак неможливе без поглибленого вивчення характеристик особи, яка вчинила злочини, що мають ознаки злочинного професіоналізму.

З метою отримання якісної соціологічної інформації щодо ознак і детермінантів професійної «злочинності» нами було проведено анкетування засуджених осіб, які відбувають покарання у виправних колоніях. Опитування носило добровільний характер. Було опитано 607 засуджених із 24 установ виконання покарань. Анкетування проводилось серед осіб, які неодноразово вчиняли злочини проти власності (ст. 185 КК України «Крадіжка» - 195 осіб, ст. 186 КК України «Грабїж» – 121 особа, ст. 187 КК України «Розбїй» – 98 осіб, ст. 190 «Шахрайство» – 24 особи), проти життя та здоров'я особи (ст. 115 КК України «Умисне вбивство» – 81 особа, ст. 121 КК України «Умисне тяжке телесне ушкодження» – 29 осіб), проти безпеки руху та експлуатації транспорту (ст. 289 КК України «Незаконне заволодіння транспортним засобом» – 28 осіб), у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (ст. 309 КК України «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту» – 26 осіб, ст. 307 КК України «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» – 19 осіб), проти громадської безпеки (ст. 257 КК України «Бандитизм» – 4 особи, ст. 263 КК України «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» – 4 особи).

Як правило, професійні злочинці розпочинають свою діяльність у підлітковому віці. Цей факт підтверджується і зібраними даними. Так, більшість опитаних засуджених зазначили, що розпочали вчиняти злочини у віці до 20 років (від 12 до 14 років – 40 осіб, від 14 до 18 років – 148 осіб та від 18 до 20 років – 133 особи). У віці з 20 до 25 років – розпочала скоювати злочини 221 особа. З 25 до 30 років – 36 осіб, з 30 до 40 років – 29 осіб, з 40 до 50 років – 4 особи.

«Злочинна» спеціалізація не залежить від освітнього рівня. На питання «Де Ви навчалися, яку освіту отримали?» 235 опитаних зазначило, що отримали середню освіту, закінчивши школу та інтернати, 182 особи отримали середню спеціальну освіту, закінчивши професійно-технічні училища, 23 опитані особи мають вищу освіту, а 54 – тільки неповну середню, закінчивши тільки 9 класів загальноосвітньої школи.

Кримінальна кваліфікація, тобто необхідні для вчинення злочину знання, навички, вміння, як правило, відпрацьовується як на власному досвіді, так і під час спілкування з особами, які мають злочинний досвід. Так, на питання «Де Ви отримали навички та вміння, які застосовували при вчиненні злочинів?» більшість опитаних (260 осіб) відповіло, що ніде не отримували навички («самоучки»); 164 особи зазначило, що отримали такі навички «на вулиці», серед компаній однолітків; 84 опитані особи відповіли, що отримали їх від друзів та знайомих (в більшості випадків – від раніше засуджених); 32 особи отримали вищезазначені навички та вміння в освітніх закладах (школах та інтернатах); 28 осіб відповіли, що отримали їх, дивлячись телепередачі та кіно-серіали.

Слід зазначити, що в місцях позбавлення волі існують усі передумови для створення, розвитку і підтримання професійної злочинності. На питання «Чи є на Вашу думку місця позбавлення волі місцями, в яких злочинці «підвищують свою злочинну кваліфікацію?» більшість опитаних осіб відповіло «Так» (387 осіб), а 202 особи надало відповідь – «Ні».

Суттєву роль при цьому відіграє наявність кримінальної субкультури. Адже зв'язок із кримінальним середовищем здійснюється саме через неї. На питання «Під час відбуття покарання Ви зустрічалися з елементами кримінальної субкультури в місцях позбавлення волі (тюрюмна «прописка», поділ людей на «касти» тощо)?» більшість опитаних (345 осіб) відповіли, що зустрічалися, надавши відповідь «Так», а 179 опитаних зазначили, що не зустрічалися, відмітивши відповідь «Ні». На питання «Від кого Ви вперше отримали інформацію про норми та правила кримінальної субкультури?» переважна більшість респондентів (187 осіб) відповіли, що вперше отримали таку інформацію в місцях позбавлення волі, від засуджених (коли вперше відбували покарання); 69 опитаних зазначили, що вперше отримали зазначену інформацію в СІЗО (ІТТ); 85 осіб відповіли, що вперше отримали її від знайомих, друзів та членів сім'ї «на волі» (переважно від таких, що раніше відбували покарання); 15 осіб відповіли, що вищезазначену інформацію вперше отримали з телепередач та кіно-серіалів; 8 опитаних зазначили, що отримали її вперше від працівників міліції (поліції), а 14 опитаних відповіли, що не пам'ятають, де вперше отримали таку інформацію.

Однією із ознак кримінального професіоналізму вважають вчинення злочинів для здобуття коштів на існування (злочинний промисел). На питання «Чи мали Ви до засудження постійне місце

роботи?» більшість опитаних відповіли, що не мали постійного місця роботи (390 осіб); 217 осіб зазначили, що були працевлаштовані. Тобто, для більшості засуджених дохід від злочинної діяльності був основним засобом існування.

Отже, отримані нами результати показали, що найчастіше у структурі професійної злочинності вчиняються злочини корисливої спрямованості. Розпочинається професійна кримінальна діяльність у підлітковому віці. Рівень освіти на злочинну кваліфікацію не впливає. Перші знання, навички і уміння набуваються і відпрацьовуються самостійно, але, як правило, удосконалюються, закріплюються і підвищуються у місцях позбавлення волі. Одним із детермінантів професійної злочинності слід вважати кримінальну субкультуру, яка відіграє суттєву роль у тюремному середовищі.

На підставі викладеного слід зазначити, що отримання інформації від осіб, які неодноразово вчиняли злочини з ознаками злочинного професіоналізму, і відбувають покарання в місцях позбавлення волі, є вкрай важливим. Результати соціологічного опитування, проведеного нами, можуть в подальшому бути використані при розробці програм боротьби із професійною злочинністю, здійсненні заходів щодо її запобігання.

Ортинський Володимир Львович,
директор інституту права та психології
Національного університету «Львівська
політехніка», доктор юридичних наук,
професор;

Колб Роксолана Олегівна

НЕОБХІДНІСТЬ АКТИВІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕЯКИХ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ В УКРАЇНІ

Як свідчить практика боротьби зі злочинністю в Україні за 2014–2018 рр., не дивлячись на зменшення на 7,9% кількості вчинених у 2018 році кримінальних правопорушень (всього 487133 злочини) [1] по зрівнянню із 2014 роком (529139 злочинів) [2], стан правопорядку в нашій державі залишається напруженим та складним, що свідчить про неналежне виконання правоохоронними органами та судами вимог ст. 3 Конституції України про те, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність, зміст якої полягає у забезпеченні прав і свобод даного об'єкта правової охорони та гарантій їх реалізації [3]. При цьому, із загального числа вчинених за цей період кримінальних правопорушень було попереджено правоохоронними органами на стадії готування (ст. 14 КК України) та замаху на злочин (ст. 15 КК) тільки 0,6 % (у 2014 році – 3220, а у 2018 – 2763). Серед інших кримінологічно значущих у цьому контексті даних звертають на себе увагу ті, що складають зміст тенденцій злочинності, які набули свого розвитку у 2014–2018 рр., а саме: а) висока питома вага у структурі загальної злочинності тяжких злочинів (ч. 4 ст. 12 КК), кількість